

ONVOLLEDIGE en niet helemaal ware HISTORIE
VAN DE
meestal niet
VERE(E)NIGDE NEDERLANDEN

Gerard de Ruijter

ONVOLLEDIGE en niet helemaal ware HISTORIE

VAN DE

meestal niet

VERE(E)NIGDE NEDERLANDEN

*Voor Vlaamse vrienden
"wij delen niet wat wij gemeen hebben"*

ISBN: 9789461932822
© G.J.J. de Ruijter 2012
Ontwerp: Gerard de Ruijter

2017/19 moet gevat voor een
aantal tekstuele verbeteringen,
aanvullingen en preciseringen.

WOORD VOORAF (DE REPETERENDE AANLEIDING).

"Alle geschiedschrijving neigt ertoe een autobiografische bekentenis te zijn" (Simon Schama).

De achteraf gezien ietwat pretentieuze gedachte om een niet heel lange geschiedenis van onze gewesten uit "Hollands" zicht te schrijven kwam bij mij op doordat Vlaamse vrienden een zo geheel ander beeld van de wording van onze landen lijken te hebben dan ik. De Vlaamse media geven mij ook de indruk dat hun gedachten daarover hier vrij algemeen worden gedeeld en soms worden gedragen door veel gevoel. Dat laatste is verontrustend, misschien ook besmettelijk. Wat te vermijden ware. Gevoel neigt tot wederkerigheid. Dit boek is het bewijs: *de weeromstuit regeert*.

De bloeitijd van de Noordelijke Nederlanden in de 17e eeuw, waarover dit boek grotendeels gaat, wordt te Vlaamse lande graag gezien als het product van de sluiting van de Scheldemond en de vlucht van (onder meer) kapitaal en intelligentsia uit Antwerpen en onze tweede scheiding als het gevolg van discriminatie van Zuid-Nederlanders onder Willem I, c.q. het zogenoemde "Hollandse" bewind waaraan hij leiding gaf. Ook los van de gebruikelijke, wederzijdse gierigheid in dit soort zaken, zien "wij" dat toch een beetje anders.

Beide voor het Belgisch bewustzijn zo belangrijke episoden zijn in de beeldvorming van Noord-Nederlanders veelal verbonden met het gevoel daarbij zichzelf te zijn gebleven. Wat dat ook zijn moge. Zuiderlingen, met alle waardering voor hun trots en levensstijl, lijken zich daarentegen door de geschiedenis wat verongelijkt te voelen. Maar mensen zien nu eenmaal zelden wat ze zien en in dit geval staat de wat al te "vaderlandse" geschiedenis ¹ als een berg tussen ons in. Wat ter ene zijde opvalt, is anderzijds niet zichtbaar. Wat "er toe doet" bepaalt de keuze uit de feiten. De wisselwerking tussen de beleving van heden en verleden is daarnaast belast met het gebrekkig perspectief van sommige voorouders. Maar door een ander venster ziet dezelfde "buiten" er anders uit.

Mee daarom hoor ik dat verhaal ter andere zijde eigenlijk graag, maar er zijn grenzen. Zo vertelde mijn schoonvader onder de zondagochtendborrel met een nogal grote regelmaat en graagte, hoe wij in 1918 door de oorlogsmoeheid en weigerachtigheid van de Belgische soldaat ontsnapt zouden zijn aan een Belgische bezetting van Zuid-Nederland. Hij leek mij als "rechtgearde" Belg evenzeer trots op het dreigement als op de verhindering. "Gelukkig maar", zei ik ten slotte, het krampachtig glimlachen moede, "anders hadden we opnieuw Brussel moeten bezetten en dan moesten jullie weer in opstand komen. Goed dat we dat hebben overgeslagen."

---

¹ Wat is dat nu weer, "vaderlandse" geschiedenis?

Ik wist weliswaar niet of "we" zo iets daadwerkelijk van plan zijn geweest ², maar het leek me het enig mogelijke antwoord en bleek effectief te zijn.

Schoolgaande in de jaren 50 van de vorige eeuw leerde ik immers alleen over de "edelmoedige" (maar natuurlijk vooral moeizame) opvang van ruim een miljoen Vlaamse vluchtelingen (destijds nog niet "asielzoekers" genaamd) op een eigen bevolking van nog geen zeven miljoen. Over de ook om die reden ontrecte Belgisch/Franse druk om "Zuid-Nederland af te staan" en de "goede afloop" van het referendum in Zeeuws-Vlaanderen.

Niet over de gezamenlijke druk op de vluchtelingen van de RK-kerk, de Nederlandse staat en de Duitse bezetter om snel terug te keren ("uw land heeft u nodig"). Of de weigering om de na verloop van tijd resterende 100.000 vluchtelingen ³ toe te laten op de (vastgelopen) arbeidsmarkt. Waardoor zij in de opvangkampen verkommerden en ergernis gaven. Zoals ook moderne asielzoekers dat doen. Onze kinderen leerden in het België van de 80er (!) jaren alleen over het recent ontdekte "Nederlandse aanvalsplan", niet over de politieke afwijzing ervan, de volksraadpleging in Zeeuws-Vlaanderen, de massieve Belgisch/Franse druk ⁴.

Maar hoe dat ook zij, zoals de volgehouden stelling van mijn schoonvader uiteindelijk en los van enige achtergrond tot een weerwoord noopte, zo leidde de nogal pertinente mededeling van een Vlaamse vriend dat Nederland toch zeker al voor de Franse tijd een koninkrijk was onder Oranjevorsten (België destijds quasi zou zijn ingelijfd) en dat de eerste republiek sinds de Romeinse even zeker de République Française was (de roemruchte handelsrepublieken van Venetië, Genua, Pisa en Milaan maar vooral onze eigen Republiek der Zeven Provinciën ten spijt) tot het euvel voornemen om de Noordzijde van onze historische berg eens op mijn manier in kaart te brengen.

---

² Na opening van de archieven in 1969 bleek dat de Nederlandse legerleiding daadwerkelijk een dergelijk plan heeft bestudeerd "voor het geval de dreigementen tot actie leiden". Er is althans een memorandum over: men wilde in staat worden gesteld om in dat geval "binnen 3 dagen" Brussel te bezetten. Aanleiding was de Belgische agitatie in Limburg nadat bij Vaals vluchtende Duitse troepen waren doorgelaten. De Nederlandse politiek reageerde echter terughoudend, ook al vanwege de Franse steun voor België en het risicovol asiel van de Duitse keizer, een Oranjevorst.

Het was ook de tijd van natiewijde oranjedemonstraties na een mislukte poging tot "revolutie" van de socialisten. Na Den Haag kregen nu ook Limburg en Zeeuws-Vlaanderen koninklijk bezoek.

In Limburg vroeg men in een breed gedragen petitie om niet te worden "uitgeleverd" aan de Belgen. Voorstanders daarvan kregen bij verkiezingen dan ook slechts 1% van de stemmen. De Zeeuws-Vlamingen dichtten zelfs een strijdlid. Bij de daar gehouden volksraadpleging bleek slechts 4% van de stemmers voor aansluiting bij België te zijn. Daarmee was deze zaak weliswaar van tafel, maar ze werd vervangen door de eis van "compensatie" van de Belgische oorlogsverliezen door een betere Schelde-Rijnverbinding.

³ Velen waren illegaal doorgereisd naar Engeland (vooral de mannen, die daarmee veelal een vreselijke dood in de loopgraven aan het IJzerfront tegemoet gingen), of daadwerkelijk teruggekeerd.

⁴ "Allez-y, marchez! Une occasion aussi favorable ne se retrouvera plus". (Belgische ambassadeur na overleg in Parijs).

Met enige nadruk op "mijn" manier. Een verhaal zodoende vol overpeinzingen, vraagtekens en twijfels. Van hier en daar "Hollandse" halve waarheden wellicht. Van dat "risico" ben ik mij scherp bewust, maar naar ik hoop (en mede gezien het voorafgaande) is het misschien juist daarom ook voor Vlamingen lezenswaard. Verwacht van mij dus niet alleen een "ware" en nog minder een complete geschiedenis: daarmee werd hierboven afgerekend. Ik ben ook geen geschiedschrijver. Het citaat van Schama slobbert wat.

Niettemin: als deze "schetsen van een overlevering" na verloop van tekst, behalve op een verdwijnend wereldbeeld, ook op geschiedenis gaan lijken, moeten ze vooral die van de Republiek betreffen. Want de episode vóór de Franse tijd en de mislukte hereniging, waaraan sommige Belgen met enige graagte een nationaal trauma lijken te ontleen, is naar wij denken doorslaggevend geweest voor de vorming van een (Noord-)Nederlands saamhorigheidsgevoel. Dat was mede oorzaak van het wederzijds wantrouwen en onbegrip dat, naast godsdienstig gekleurde vooroordelen en agitatie, leidde tot mislukking van ons samengaan onder Willem I.

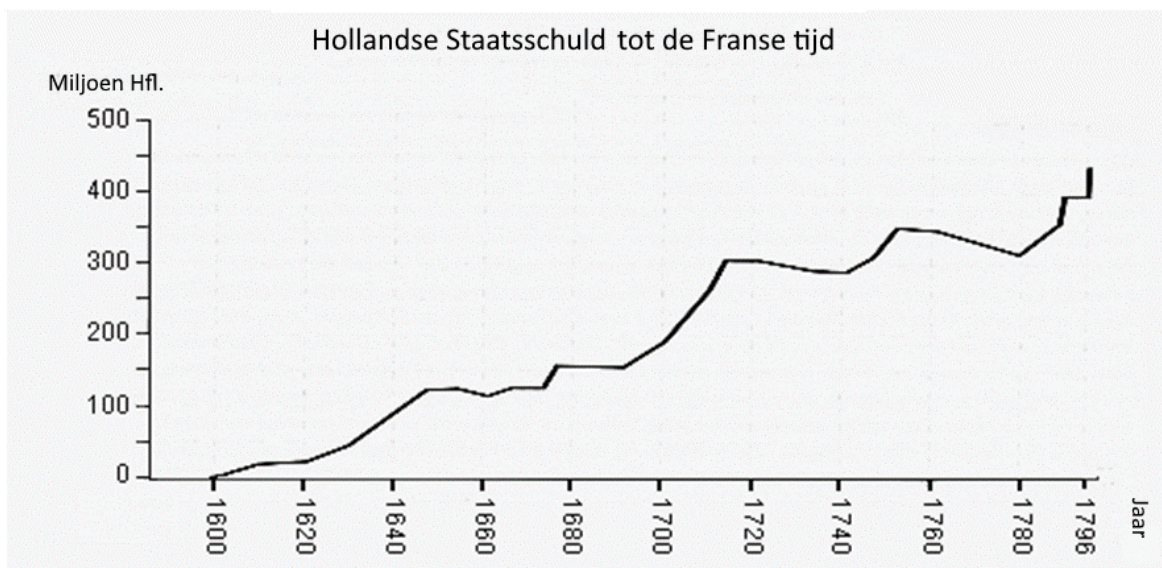
Want ook al werd en wordt dat saamhorigheidsgevoel gevoel vanzelfsprekend ook in het "Noorden" niet door iedereen onverknipt gedeeld en zijn veel van de dromen die het voedden met de opkomst van het populisme tot pijnlijke krampen gestold, ooit ontleenden wij onze nationale droom toch vooral aan wat wij dachten, of liever geloofden, dat de eigenaardigheden waren van de vroege Republiek der 7 Provinciën, die wij, zoals u ziet, met een Hoofdletter schrijven. Waarvan wij me(e)n(d)en de erven te zijn.

Veel van wat zo een nieuwe staat typeert is natuurlijk ouder dan hijzelf en in dit geval hadden of hebben we dat meestal gemeen. Het onderscheid tussen Noord en Zuid was aanvankelijk dan ook niet erg zichtbaar, zeker niet voor buitenstaanders. Ook na de erkenning door Engeland en Frankrijk in 1596 zagen die geen grote verschillen tussen ons. *Evenmin als wij die zagen!*

Zo noemde men in Italië tot ver in de 17e eeuw alle Nederlanders "Vlamingen" en de Republiek "Onafhankelijk Vlaanderen". Wat ik wel mooi vind. De in het moderne België en andere buitengewesten populaire naam "Holland" voor de Noordelijke Nederlanden kwam in Italië pas laat in de 17e eeuw in zwang. Ze diende toen daar, zoals nu hier, om een vermeend onderscheid, een veronderstelde tegenstelling in te kleuren. In dit geval het "kettters", het van de "ware leer" afgedwaalde karakter van de Republiek. Zoals in een Vlaamse droom niet het latere België maar "Holland" zich heeft afgescheiden van de overige Nederlandse gewesten. Terwijl iedereen toch zou kunnen weten dat allebei waar is. Wat erg voor de hand ligt maar ik mij voorneem nog wat te verduidelijken.

De periode van de Republiek der Verenigde Nederlanden (*Belgii Foederati Republica* voor de latinisten onder ons) is tevens de periode waarin Noord en Zuid voor het eerst als zodanig en grofweg zoals nu gescheiden zijn. Hoewel de romantiek van de 19e eeuw dat anders zag, oudere wortels voor de delen heeft ontdekt of verzonnen, maar vooral ook nieuwe verschillen heeft bedacht en toegevoegd, zijn de meeste zaken die ons in 1830 opnieuw uit elkaar dreven en sindsdien gescheiden houden, pas tijdens of na die eerste scheiding ontstaan of versterkt.

Zoals de befaamde Hollandse staatsschuld. De gulle roomse levensstijl der Belgen bleek daarvoor onverwacht wat (te) egocentrisch van aard.

Maar:

1803: 1.126 miljoen, waarvan 240 miljoen uit de liquidatie van de Verenigde Oost-Indische Compagnie.

1815: 1.726 miljoen, waarvan slechts ongeveer 1/3 (het bovenstaande deel) rentedragend was, want

"Gisteren was er een prins in 't land maar nu die kale fransen".

INHOUD

WOORD VOORAF	-I-
STAATKUNDIGE GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDEN	-7-
INLEIDING	-9-
I. DROMEN	-II-
1.1 <i>Nationale Dromen?</i>	-11-
1.2 <i>Lotharingse Dromen</i>	-17-
1.3 <i>Vorstelijke Dromen</i>	-29-
1.4 <i>Een Franse Droom</i>	-37-
1.5 <i>Leeuwenvlaggen en zo</i>	-43-
1.6 <i>De Bourgondische Droom</i>	-49-
2. DE NEDERLANDSE DROOM	-53-
2.1 <i>Eigen wetten, gewoonten en belangen</i>	-53-
2.2 <i>Oranje-boven (I)?</i>	-61-
3. SCHEIDING	-69-
3.1 <i>Scheiding der geesten</i>	-69-
3.2 <i>Scheiding der gewesten</i>	-75-
3.3 <i>Oranje-boven (II)?</i>	-84-
4. CULTUUR	-89-
4.1 <i>Nederlands</i>	-89-
4.2 <i>Literatuur</i>	-93-
4.3 <i>Kunst, wetenschap en techniek</i>	-101-
4.4 <i>Filosofie</i>	-111-
5. BROOD OP DE PLANK	-117-
5.1 <i>Handel</i>	-117-
5.2 <i>Fluiten</i>	-123-
5.3 <i>Bevolking</i>	-125-
5.4 <i>Financiën</i>	-129-
5.5 <i>Wie verre reizen doet</i>	-134-
5.6 <i>Koloniën</i>	-139-
5.7 <i>Wereldwijde slavernij</i>	-148-
6. Van 't Bestande	-157-
7. DE TWEDE HELFT VAN DE 80-JARIGE OORLOG	-161-
8. DE STRIJD OM HET (ZELFSTANDIG VOORT)BESTAAN	-169-
8.1 <i>De ene oorlog na de andere en soms een paar tegelijk</i>	-169-
8.2 <i>Eerste Engelse oorlog</i>	-172-
8.3 <i>Tweede Engelse oorlog</i>	-176-
8.4 <i>Derde Engelse of "Hollandse" oorlog: het Rampjaar 1672</i>	-185-
8.5 <i>Oranje-boven (III)?</i>	-200-
9. DYNASTIEËN	-203-
9.1 <i>The Glorious Revolution</i>	-203-
9.2 <i>De negenjarige oorlog</i>	-211-
9.3 <i>De Spaanse successie oorlog</i>	-214-
10. DE LAATSTE LOODJES	-219-
10.1 <i>Tweede stadhouderloos tijdperk, vierde Engelse oorlog</i>	-219-
10.2 <i>Intussen in het Zuiden</i>	-226-
10.3 <i>Franse bezetting</i>	-229-
NAWOORD	-235-

INLEIDING.

"History is in the eye of the beholder"

In het Zuiden was men ooit geneigd om bronnen van zijn eigenheid in Romeinse tijden, bij de legendarische "Oude Belgen" te ontwaren. Toegevend aan de neiging om eeuwen over te slaan en verre feiten en oude verzinsels op te rapen alsof die niet van gisteren zijn. Ik zal hetzelfde met enige graagte doen.

Vandaar de min of meer thematische opzet van het eerste hoofdstuk. Als kader voor wat verhalen en mythes over het ontstaan en de vroegste geschiedenis van onze landen in de Europese omgeving. Over mechanismen en keuzes die het bewustzijn van onze en andermans veronderstelde eigenheid schragen. Van de hak op de tak door de nogal verwarde en verwarrende tijden van weleer. Dit brede kader trechtert vervolgens in een schets van het ontstaan en wederbaren van de Republiek der 7 Provinciën, het eigenlijke thema van dit boek.

Wees dus bedacht op een overdreven neiging om oude thema's en gebeurtenissen met latere te verbinden. Luikjes te openen naar al of niet relevante doorkijkjes in fictieve toverdozen. Het weefsel van wat wij weten is immers niet meer dan een hersenspinsel. De (al of niet) voorbijge werkelijkheid is virtueel, reflectie, beleving. Geschiedenis moet, om geloofwaardig te lijken, rijmen met het heden, met wat wij daarvan nu nog menen te zien en beleven. De "waarheid" is dus veelal ver te zoeken, vergezocht, vluchtig als een droom. Maar ik zal haar al dromende naar beste weten geen geweld aan doen.

Zoals het 19e-eeuwse Zuiden zijn "Oude Belgen" heeft gevonden, zo heeft het 17e-eeuwse Holland als verklaring voor eigen moed en zelfbewustzijn de Bataven ontdekt. "Duitse" bewoners van het rivierenland, het oude grensgebied tussen twee culturen dat zo'n grote rol speelt in de beleving van wat ons bindt en scheidt: het Moerdijkcomplex van de Zuiderlingen. Zoals die Bataven waren ook de Hollanders naar zij meenden in opstand gekomen tegen een wereldmacht die inbreuk pleegde op de hen eigen rechten en gebruiken. Maar onze Friezen, Neder-Saksen, Limburgers, Brabanders, Zeeuwen en Zeeuws-Vlamingen hebben aan Bataven misschien geen boodschap en lange tijd ook niet aan Moerdijk, een 19e-eeuwse vondst van bijeen hokkende rechtgelovigen. Bovendien lag de "grens" in Bataafse (Romeinse) tijden aan de toenmalige hoofdstroom van de Rijn: dat wil zeggen bij Leiden.

En evenals in het (Belgische) Zuiden veronderstelt men ook in het Oosten en Noorden-Noorden een zekere miskennis van zijn gekoesterd anders-zijn. Wil men ook daar de verschillen met "Holland" graag benadrukken. Toch is men door de eeuwen heen in die "buitengewesten" steeds Hollandser geworden.

Maar in het Belgische Zuiden wordt men steeds "Vlaamser". Brabantser dus. Verwisselen wij zodoende met onze claims op een zeer verschillende eigenheid, op een onderscheiden levensgevoel, niet oorzaak en gevolg? In een multipolaire cultuur als die van de Nederlanden kan dat allicht gebeuren want *het gevoel gaat aan de feiten vooraf*.

Hoe dan ook: deze minstens half-ware geschiedenis van de Nederlanden gaat onontkoombaar ook over wat wij al of niet gemeen hebben, over wat ons samenbond of scheidde. Toevalligheden wellicht. De nagestreefde toevalligheden van anders willen zijn, van het gevoel alleen zo zichzelf te kunnen zijn. Want wat dat ook wezen moge: je maintiendrai; mir wëlle bleiwe wat mir sinn (Luxemburg 1867 naar aanleiding van een Franse claim).

Alors, maintiendrons-nous ... onze dromen.

I DROMEN.

1.1 Nationale Dromen?

1. Dromen. De werkelijkheid te complex om te bevatten. Zoveel meer het verleden. We kiezen ons dus tot geschiedenis wat strookt met ons zelf- en wereldbeeld. Met de toevallige waan van tijd, plaats en omstandigheden. Geschiedenis die ons zelfbeeld beschrijft, is niet wat dit hoofdstuk probeert te zijn: een verbeelding van de illusies van waaruit wij (be)leven. Eerder een schijnbaar samenhangend relaas van welgekozen gebeurtenissen, dat zich overtuigend aan ons opdringt omdat het ons bestaan bevestigt. *Het gevoel gaat aan de feiten vooraf*. Ook in onze tijd, waarin verleden feiten meer toegankelijk zijn en meer divers blijken dan we dachten. Of ons werd voorgehouden.

Sinds de renaissance, de Franse revolutie en de 19e -eeuwse romantiek zijn het meer en meer de schuivende panelen van nationaal gevoel die het perspectief bepalen. Ook bij en tussen ons. De renaissance was niet alleen de wedergeboorte van ongefilterde toegang tot producten en verworvenheden van de klassieke Zuid-Europese beschaving, maar ook van een sindsdien nogal opgefokt stambewustzijn, dat het voorafgaand (godsdienstig) universalisme niet integreert maar negeert ⁵. Een oprisping wellicht van onze overgeërfde natuur. De behoefte aan authenticiteit van de gekozen of opgelegde saamhorigheid neemt daardoor soms groteske vormen aan. "Unieke en lofwaardige" eigenschappen leiden tot "aanspraken" op andermans gebied. Tot het opleggen van de eigen superieur geachte taal of cultuur aan anderen. Tot een vlag en liederen waarin men dit alles, maar zodoende vooral zichzelf prijst. Doordrongen van het besef dat de schepping sinds onheuglijke tijden moet hebben gesmacht naar het samengaan van die groep voortreffelijke mensen, waarvan juist wij deel uitmaken en waarop anderen jaloers zijn, of toch zouden moeten zijn.

Tegenstanders van zoveel eigenheimerigheid trappen in de val en noemen de (culturele) discriminatie, die daarvan een bijna onontkoombaar gevolg is, graag racisme. Daarmee onbedoeld suggererend dat het over het geloof in biologisch verankerde verschillen zou gaan. Wat nog zelden wordt beweerd, dus meestal niet bestreden hoeft te worden. Hoewel er wel een vreemd en onwerkelijk besef van veronderstelde "afkomst" meespeelt. En zowel discriminatie als de bestrijding ervan ons gemakkelijker vallen als er ook zichtbare verschillen zijn. Desnoods trekken we daartoe wat anders aan, zetten we een hoedje op; of af; of niet. Discrimineren we onszelf.

---

⁵ De R.K. "gemeenschap" van de gelovigen (vergelijkbaar met de islamitische "broederschap"?) stuitte op grenzen aan haar overtuigingskracht en -macht. Lees ook Siep Stuurman: "De uitvinding van de Mensheid".

2. Zoals bijvoorbeeld de Han-Chinezen dat deden, toen zij wilden bewijzen dat zij van een aparte loot van de homo erectus afstammen. Zij zouden als enige cultuurgemeenschap tevens een biologische soort of ras zijn, want niet van "onze" homo sapiens afstammen. Het soort bewering dat zich gemakkelijk verankert in de geest en in het onderwijs. Hoewel ook voor ons dat "sapiens" wat eigendunkelijk lijkt en de Chinezen juist dat niet ter discussie wilden stellen, doen hun gedachten die over Oude Belgen, Bataven, Joden, Arabieren, Ariërs, slechts uitverkorenen onder hun gelijken, volledig verbleken.

Die weldadige beleving van wat men denkt zijn eigen te zijn neemt blijkbaar toe naarmate de werkelijkheid daarover meer vraagtekens aanbiedt. Die worden dan in onderwijs en opvoeding graag vermeden. Wat een mager uitgangspunt voor moderniteit! Zouden wij onze kinderen, alle kinderen, niet liever die vragen leren; misschien alleen maar leren vragen?

De kloof tussen onze nationale dromen en de werkelijkheid wordt immers steeds groter. Overbevolking, migratie, onderlinge afhankelijkheid nopen tot een ander perspectief. Eigenbelang en gemene best gaan meestal samen. Verschillen blijken veelal niet bestaand en zijn zelden relevant. Zij (be)tekenen slechts de virtuele werkelijkheid, waarin onze geest zich veilig voelt en gaarne vermeit⁶. Zo ben ook ik, niets vermoedend, naar een binnenbuitenland verhuisd en wordt daar soms terecht gewezen: ons vermogen om eenheid en verscheidenheid in harmonie te beleven raakt snel overspannen. *Aan Belgen hoef ik dat niet uit te leggen(?)*. Maar nu, zo ooit, het Mare Nostrum niet meer het onze is en de aarde rond blijkt, ligt op een "goed" getekende wereldkaart het Chinese Rijk opnieuw, onverwacht, weliswaar niet meer "de gehele bekende wereld" omvattend maar niettemin verontrustend, in het midden.

Ons identiteitscomplex lijkt, dit alles overziende en per saldo, een nogal onhandige verbeelding van de natuurlijk gegeven overlevingsdrift. Zoals alles op de planeet en naar ik aanneem ook daarbuiten, streven wij blindelings naar handhaven en vermenigvuldigen. Voortplanten dus, tot de dood erop volgt. Een mechanisme dat bij anderen verbaast en over datum lijkt. Wat ons bij wijlen de verschrikkingen doet (h)erkennen die het gevolg zijn van deze natuur. We formuleren dan voorzichtig een gemene best en schuiven wat met de grenzen van het eigen en het samen. In de wereld, in Europa, maar merkwaardig weinig in de Benelux: Wat ik wel jammer vind en voor onnozel houd. Maar wie zouden wij wel zijn als wij niet meer zouden zijn die wij dachten dat wij zijn en zo dolgraag wilden blijven?

---

⁶ De vreugde van de meimaand, waarin alles ons boeit omdat het bloeit en groeit. Maar is het niet al zomer, valt er niet al wat te wieden of te snoeien?

3. Een Europese versie van zo'n droom kon maar net worden voorkomen en de Belgische gaat misschien wat mank, maar in onzekere tijden lijnen we ons wereldbeeld nogal gretig op aan dergelijk sentiment. Sommigen onder de opstellers van de Europese "grondwet" bleken zodoende gevoelig voor het pleidooi van vooral de paus voor een *onderscheidende* referentie aan de joods-christelijke traditie. Die duikt inmiddels overal op, het historisch perspectief vernauwend tot een willekeurig, maar wel(?)gekozen deel. Vanwege binding naar men zegt, de behoefte aan een gemeenschappelijke identiteit. Niet tot uitsluiting van wie zodoende per definitie, dus definitief, daar buiten valt. Ik zal trachten in het vervolg op "gepaste" wijze aan die traditie te refereren. *Mir wëlle bleiwe wat mir sinn*, maar wie zou willen wonen in Euranistan?

Er vallen in deze Europese discussie nogal eens Republikeins aandoende termen. Het gaat om "de Unie", "het Gemene Best"; het (al)gemeen belang (*res publica*) derhalve. Ter vermijding van wrijving belijden we de gelijkwaardigheid van de gewesten, pardon, nationaliteiten. Bij gebrek aan nabije vijanden ontstaat binnen onze 19e -eeuwse natiestaten weer wat ruimte voor variatie. Die droom van gelijkwaardigheid en onaangetaste eigenheid ondanks ongelijk gewicht is, meer nog dan gedeeld belang, een voorwaarde voor het behoud van het gevoel van saamhorigheid. *Aan Belgen hoef ik ook dat niet uit te leggen(?)*. Want zodra die fictie minder zichtbaar wordt, vreest men "zichzelf" te verliezen en blokkeren verdedigingsreflexen de beleving van een wellicht al eerder te groot verband: groter dan onze "identiteit" kan dragen. Wij zijn slechts open en tolerant in zoverre wij lijden aan gezonde zelfoverschatting. Ons niet overspoeld of overruled voelen, maar menen dat iedereen zou willen zijn als wij. *Mir wëlle bleiwe wat mir sinn*. Misschien benoemt dat alleen de hunkering naar behoud van het vertrouwde. Een hunkering die wij "identiteit" zijn gaan noemen en die wij delen. Een randvoorwaarde voor behoud van gezamenlijkheid in verandering. Misschien biedt beter begrijpen daarvan perspectief.

Ons moderne Europa lijkt zodoende in veel opzichten op de Republiek der Zeven Provinciën. Ook daar heersten diffuse machtsverhoudingen, besluiteloosheid, onevenwicht tussen economische en politiek/militaire macht. Elk van de zeven provinciën hield krampachtig vast aan handhaving van haar al of niet veronderstelde eigenaardigheden en rechten. Er was toen en er is nu een generaal bestuur "sui generis": uit zichzelf ontsproten, dat zijn rechtvaardiging zoekt en aanvankelijk ook vindt in succes. Niet in *zichtbaar gemaakte*, diep verankerde, uit gemeenschapszin en gevoel van saamhorigheid gegroeide structuren. Hoewel die er destijds zeker waren en ook nu wel zijn. Het was en is een wankel constructie vol wantrouwen en vrees voor het recht van de sterkere die qualitate qua de toon zet, maar niet altijd aan de verleiding kan weerstaan en dan veelal te vlug, te merkbaar voor zichzelf spreekt.

4. In de Staten Generaal van de Republiek der Zeven Provinciën nam zodoende Holland veelal het voortouw of gaf de doorslag. Het draagt deze "smet" nog altijd met zich. Ook sommige Hollanders trouwens. *Aan Belgen etc.* (?). Binnen grenzen van verdraaglijkheid lag het lot van de Republiek in handen van dit volk- en ook anderszins rijkste gewest. Waar de internationalistische elite de (financiële) dienst uitmaakte, zich beroepend op zijn verdiensten voor het gemeen en op de staatsinrichting van de aristocratische Romeinse Republiek⁷. De risicovolle positie van een zelfbenoemde elite: zodra zijn veronderstelde adeldom tot weinig lijkt te verplichten en het algemeen belang zich met het eigen mengt, holt zij zelf het gezag uit dat zij claimt.

Zo bezien lijkt ook ons parlementair stelsel, in zekere zin een milde vorm van aristocratie, diezelfde risico's te lopen nu het "autoriteiten" meer en meer aan overtuigende verdiensten lijkt te ontbreken en dit als overmatig hinderlijk wordt beleefd. Haar instituties openen zich zodoende voor een volkser maar daarom niet democratischer bewind. Een bewind dat geneigd lijkt om wat (te) veel "orde" op (te) weinig "zaken" te willen stellen. De "constitutie" van die instituties, het democratisch tekort zo u wilt, noopt(e?) immers ook tot veelal heilzame matiging. Tot het schikken en plooiën dat een goed burgerlijk bestuur betaamt. Dat uit zijn aard niet bij machte is en niet de ambitie heeft om zijn wil op te leggen, maar zijn gezag ontleent aan voortdurend verworven vertrouwen en instemming. Het in consensus haalbare is daarvoor meer waard dan het eigen gelijk. De waardering daarvoor is nu sterk gedaald, maar we erfden uit andere tijden, *uit die andere gezindheid*, een overweldigende verzameling herinneringen in kunst, wetenschap en filosofie. Bonte schoonheid met wereldwijde uitstraling. Een rijkdom die wij delen, om samen van te houden.

Een parallelle gesteldheid verhindert tot nu toe dat de Europese Unie zich spoorlags ontwikkelt tot een unitaristische staat naar Frans model. Dat hangt zodoende meer af van druk van buiten dan van onze eigen keuzes. Maar de idee was ons, Noord-Nederlanders, aanvankelijk en lange tijd verdacht: te Zuiders, te rooms voor ons. Ook voor onze roomsen. Wantrouwen en tegenwicht kwamen, niettemin en paradoxaal gepaard aan idealisme, in de eerste jaren van de Unie vooral uit Nederland en waren daar zeer traditioneel en protestants van aard.⁸ Zoals in Engeland en Scandinavië, die zich er aanvankelijk buiten hielden. Ik moet daarover meer vertellen. Daartoe moet ik minstens tot 1713 (de grote intereuropese Vrede van Utrecht) volhouden. We zullen zien.

---

⁷ 200 jaar later zouden de Founding Fathers van de VS hen daarin trachten te volgen, maar al snel een wat andere weg inslaan, wat wellicht te prijzen valt, maar ook tot de ons inmiddels bekende circusvertoningen bij verkiezingen zou leiden.

⁸ De Franse minister Couve de Murville: 'Nederland is een eiland, zoals het Verenigd Koninkrijk een eiland is. De Nederlanders zijn nooit echt geïnteresseerd geweest in Europa; ze hebben altijd overzee gekeken.'

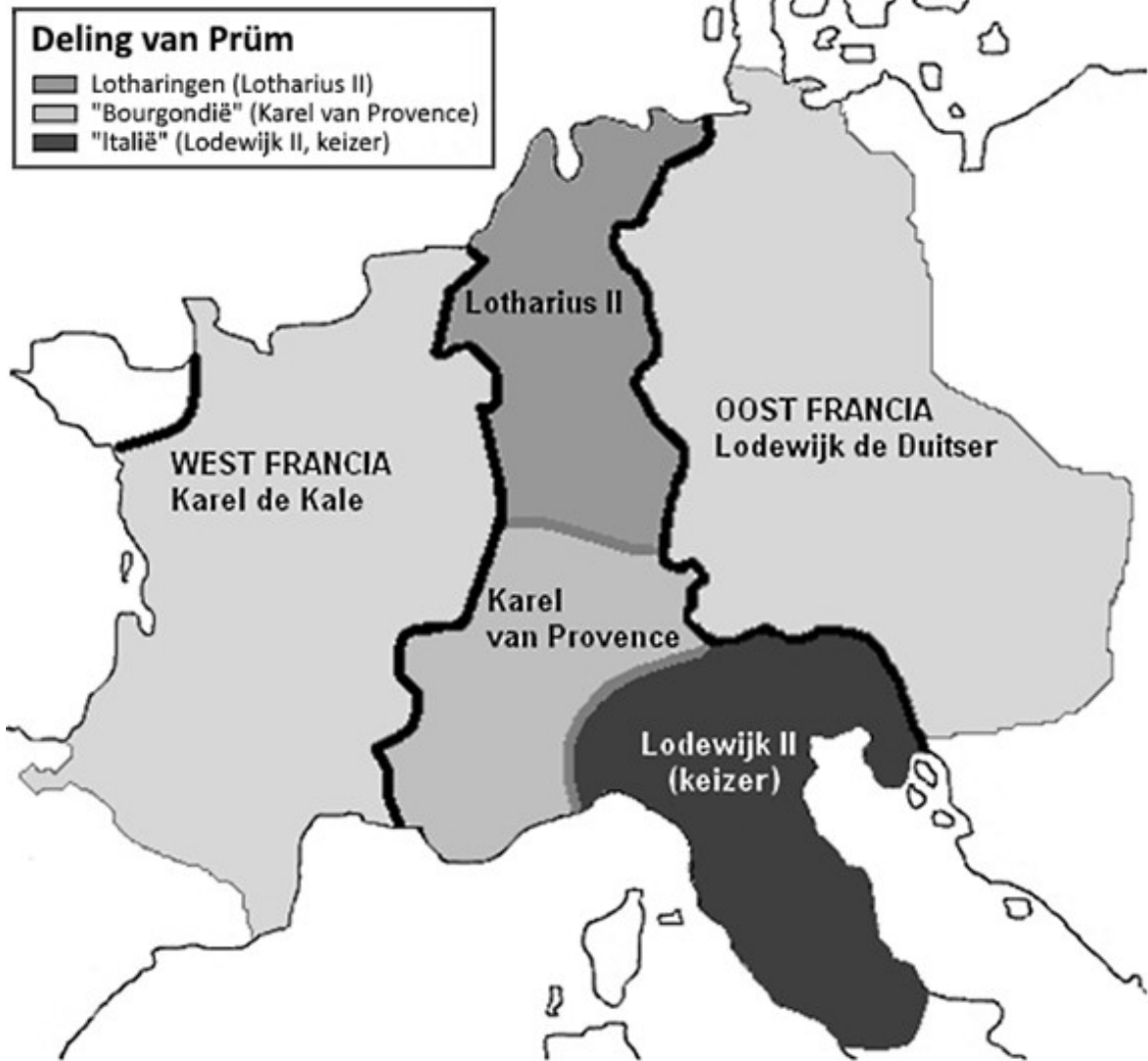
5. Later werd de Nederlandse politiek in Europees verband min of meer verrast door de (vooral politieke) weerklink die een zekere mate van staatkundige verankering van de Europese Unie, van federalisering van Europa dus, in sommige andere lidstaten vond. De eigen inbreng, bij de voorbereiding van de muntunie⁹, was halfslachtig en ontoereikend geweest. Men had geen hanteerbare opvattingen en liet zich door Fransen, Duitsers, Belgen buiten de discussie manoeuvreren. Er werd ook in de (eigen) pers nauwelijks over bericht. Zodoende werd in een later stadium ook de bevolking verrast met wat een "grondwet" werd genoemd en een referendum daarover. Stemmen over de kaft van een boek dat je niet gelezen hebt. De verbazing over de uitslag moet gespeeld of naïef zijn geweest. Het sentiment dat tot de afwijzing leidde was overigens eerder populistisch dan cultuurhistorisch. Bijna ongemerkt waren wij (bij gebrek aan stuurlui?) verzeild: van tijden van optimisme en vooruitgang in tijden van pessimisme, vage dreiging en bijbehorend blokkerend wantrouwen.

Die traditionele argwaan onder Nederlandse politici is min of meer vervangen door een poging tot pragmatisme. Een reactie wellicht op het verlies aan gezag na de afwijzing van het idee van een grondwet en het bedingen van kortingen op de als overmatig ervaren bijdragen. Maar vooral een poging om te leren omgaan met de afname van eigen relatief gewicht bij zoveel spelers. Pogingen om dat laatste door meer stemrecht wat bij te stellen, strandden grotendeels op (N.B.!) Belgische veto's. In het na de hereniging weer dominant Pruisisch en protestants geworden Duitsland, het "Holland" van onze tegenwoordige Unie, dat merkwaardigerwijs wel meer stemmen kreeg, lijkt de traditioneel gevoelde weerstand eerder groeiende. Een risico voor de saamhorigheid: de weeromstuit regeert! En overal in Europa neemt de angst voor de toekomst en (wat hetzelfde is) het "vreemde" toe. Zo is het ook in onze Republiek gegaan. *In de jaren van haar ondergang.*

Hoe dan ook zal de Europese ambitie waarschijnlijk alleen overleven als ze wat meer "Frans", "rooms", expansief wordt. Het kwade lonkt in schemerige verten... Eenheid Maakt Macht! Maar dat lijkt mij niet op voorhand louter winst. Europeanen bestaan weliswaar niet, maar Russen, Arabieren, Chinezen en Amerikanen evenmin. Wij "Europeanen(?)", zijn daarom misschien juist een zegen voor de mensheid zolang wij elkaar, in onenigheid en besluitenloosheid, vrijmoedig vinden en vasthouden, maar buiten een redelijk lopend intern bestuur tot niet veel in staat zijn. Zo bezien en door die beperking lijkt mij de Europese droom, meer dan de Amerikaanse, Russische of Chinese, balsem voor het dolend brein. Ze toont een veilige weg door het woud, zonder dit te kappen. Ze dient mijns inziens gekoesterd, onderhouden, uitgedragen.

---

⁹ Verdragen van Maastricht en Amsterdam.

1.2 Lotharingse dromen.

1. Terug(?) naar onze geschiedenis, naar het "ontstaan" van onze landen. Zoals Zwitserland zijn ook de Nederlanden volgens romantici een restant van de Lotharingse droom. (Neder-)Lotharingen, het Noordelijk deel van Midden-Francia. Land vooral van Franken en Friezen, waar de Germaanse en Romaanse delen van het Rijk van Karel de Grote elkaar ontmoetten. In deze streken lag ooit de diffuse grens tussen Kelten en Germanen. De grens ook van het Romeinse Rijk. Tussen de mediterrane "beschaving" en de haar omringende "barbarij". Inmiddels, in een nieuwe droom, is het juist de verbeelding van de samenhang van ons nieuwe (West)Europa. Lotharingen, het toevallig product van het erfrecht van de (Salische) Franken, dat voortleeft in de tradities van de Europese adel. Het gebied en de cultuur omstreden: niet Latijns, niet Germaans, maar allebei. Iets vloeibaars, iets ertussenin. Maar *"mir wëlle bleiwe wat mir sinn"*. "Wat mir sinn": een risicovolle status. Een onmogelijk verlangen.

Dit Lotharingen, hoewel economisch in grote delen problematisch, is ook in onze tijd zeker niet de geringste onder de Europese regio's. Vanwege de historische connotatie, verleden nachtmerries en nieuwe dromen zijn hier de instellingen van ons Europa gevestigd: in Brussel, Luxemburg en Straatsburg. Ooit was dit vooral het land van de Oeverfranken (Ripuariërs), Rijnlanders dus, de bewoners van de linker Rijnsoever, wier taal, met wat variatie, van de Elzas tot in Kerkrade en Vaals wordt gesproken. Een gemankeerde nationaliteit wellicht en misschien wel daardoor een onbedaarlijk vrolijk volkje. In onze streken soms Limburgers genoemd, maar dat is een misverstand. Niettemin: de stichters van West-Europa, de Karolingers, kwamen daaruit voort. Ik zou zonder veel moeite een half-ware geschiedenis van Europa kunnen schrijven!

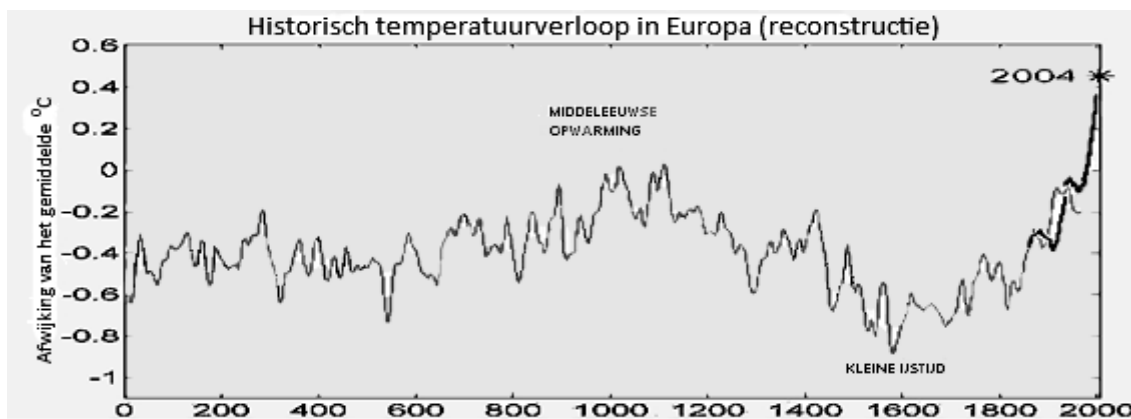
De kaart toont de verdeling van Midden-Francia na de dood van Lotharius I. Daarna, na het uitsterven van de "Lotharingers", komen de Provence en Noord-Italië met de keizerskroon aan Oost-Francia, dat zichzelf daarop benoemt tot opvolger van het Romeinse Rijk: das Heilige Römische Reich Deutscher Nation. Neder-Lotharingen, aanvankelijk bij West-Francia, wordt vervolgens ook afgestaan aan de Oosterburen als prijs voor de toegezegde hulp tegen de Noormannen. Dat alles heeft niets te maken met "volken" of "nationaliteiten", maar alles met het Salisch-Frankisch eigendoms- en erfrecht. Vanwege nogal willekeurig getrokken grenzen, allerhande godsdienstige disputen en ten slotte het langs nieuw bedachte of verkregen grenzen opkomend nationalisme, zullen deze transacties in de nu volgende eeuwen de bron van schier eindeloze strijd en narigheid blijken te zijn ¹⁰.

---

¹⁰ Het lijkt het huidige Afrika of Midden Oosten wel. Ook anderen leren niet van onze fouten!

2. Zodoende ligt de grens tussen West-Francia en het Duitse Rijk in de Nederlanden, veelbetekenend maar tevens volstrekt willekeurig, aan de Schelde, met soortgelijke gevolgen. Naar zee werd de Oosterschelde tevens de grens tussen (Rijks)Vlaanderen en Holland. De Westerschelde (destijds "Honte") wordt pas na Quaden Saterdach (1530), wanneer de eilanden in de stroom grotendeels worden weggespoeld en 100.000 mensen verdrinken, de hoofd- en handelsstroom naar zee. De aanzwellende stromingen hadden al eerder het Zwin verzand. Daarmee het lot van Brugge bezegelend ten gunste van Antwerpen.

Het land langs en boven de rivieren was lange tijd zeer dun bevolkt, beneden "Moerdijk" omstreden. Geertruidenberg op de Zuidelijke (nu Brabantse) oever van Hollands Diep en Biesbosch is naar men daar zegt de oudste Hollandse stad. Concurrent van Dordrecht ter andere zijde, dat door de derde Sint-Elisabethsvloed (1421) een eiland werd, verloren in het schier eindeloze water, waarvan het de scheepvaart knevelde met stapelrechten en tolleren op het handelsverkeer in de mondingen van de "Maas". Maar voor de vloed lag er ter hoogte van Moerdijk een grote, vruchtbare polder: de Hollandse Waard. De 19e -eeuwse referentie aan "Moerdijk" als ware het een oude grens is daarom nogal gekunsteld. Niets is blijkbaar wat het lijkt. Zeker niet in een droom.

Historisch Temperatuurverloop in Europa
De donkere waarden rechts betreffen metingen op slechts één locatie.

De derde (!) St.-Elisabethsvloed, het ontstaan van het Hollands Diep, aanvankelijk een binnenzee gelijk, is volgens sommigen vooral ook de markering van het ontstaan van waarneembare verschillen in mentaliteit tussen de bewoners van de Noordelijke en de Zuidelijke (zee)provincies. In Holland ontstaat tussen de vele concurrerende maar kleine steden een neiging tot spontane samenwerking bij gemeenschappelijk gevaar. In het gehele Noorden maakt de robuuste zorgeloosheid van het volk door de herhaalde dreiging en rampspoed (allicht het gevolg van de toenmalige klimaatopwarming) langzaam plaats voor een wat zware ernst, een bezorgder bestaan. De tol voor wat men zag als welhaast een tweede zondvloed: het woeden van een Boze God.

3. *Als de geschiedenis daarna anders was gelopen*, zouden we dat allemaal natuurlijk niet herkennen of "weten". Maar voor de gedachte pleit dat nog in de 19e en begin 20ste eeuw, een tijd van onder meer somberheid, armoede, kolonialisme, nationaal en godsdienstig fanatisme, ook wel de Romantiek genaamd, bij de vele kerkscheuringen onder protestanten de grenzen van de rekkelijkheid dezelfde zijn als die van de bedreiging door het water. De inwoners van Zeeland, het rivierenland en de Veluwe (de bible-belt) en de vissers langs de Noord- en Zuiderzee kiezen dan voor streng en strenger, precies en preciezer. Dat was weliswaar veel later, maar niettemin: de herhaalde dreiging en onbegrijpelijke rampspoed voedden wellicht al eerder de hunkering naar het bestaan van een andere dimensie. Waarin dat alles een plaats heeft in het ondoorgrondelijk "verschrikkelijk raadsbesluit" van de schepper over de voorbestemming van 's mensen lot. De hunkering naar het ondenkbare: een zin die dat lot aanvaardbaar maakt. Die hunkering en het intuïtief vermoeden van een andere dimensie is onder mensen immers algemeen. Vormen van godsdienst zijn daar wellicht een uitdrukking van.

De gedachte is overigens, los van zijn context, misschien minder absurd dan zij lijkt. Ze lijkt wat op de hypothese van Laplace ¹¹. Is wellicht geboren uit eenzelfde notie van het overmachtig en on(be)grijpbare gebeuren dat ons omringd: de maalstroom van de tijd en de beperkingen, die eigen zijn aan onze "vrije" wil, zoals die voortkomen uit genen en omstandigheden.

Wat huiver wekt, is dan ook niet zozeer de veronderstelling van een immanente wetmatigheid in wat gebeurt en ons overkomt, als wel de wonderlijke aanname dat deze ontsproten is aan het brein van een (goddelijk) persoon. Die zelfs niet blind is, zoals men van het lot veronderstelt, maar persoonlijk kiest. En natuurlijk het kwalijk gebruik van oude teksten, dat in die kringen de gewoonte is. Waaraan het geloofde niet zonder meer, niet zonder de "juiste inspiratie" te ontlenen is. Want *geloof gaat aan de teksten vooraf en redigeert hun verklaring*. Misschien wel het meest bij wie menen het lezen uit dat harnas bevrijd te hebben.

---

¹¹ Pierre-Simon Laplace (1749-1827), Frans wiskundige en astronoom, was van grote betekenis voor de ontwikkeling van de wiskundige astronomie, de statistiek en de kansberekening. Het "monster van Laplace": "als een volmaakte geest op zeker moment alle posities en snelheden in het heelal zou kennen en in staat zou zijn die te analyseren, zou er voor hem geen onzekerheid in het verleden of de toekomst bestaan". Deze formulering van het bestaan van een opperste wetmatigheid in al wat gebeurt, is wel geïnterpreteerd als een wetenschappelijke en alsdan monstrueuze bevestiging van de predestinatieleer der calvinisten.